TASAVVUF ALEMİNİN KİŞİLİKLERİ

İÇİNDEKİLER :

ÂBİD

ZÂHİD

ÂRİF :

Allah’dan başkasının sevgisini kalbinden çıkaran, O'nu gönülle bilen ve O'nun rızâsını kazanmış, ermiş, velî kimselere ârif-i billâh veya yalnız ârif denir. Künûz-ul-Hakâik'da kaydedilen bir hadîs-i şerîfte şöyle buyrulmaktadır: "Her şeyin kaynağı vardır. Takvânın (haramlardan sakınmanın) kaynağı âriflerin kalpleridir." Süleymân bin Cezâ, ârif kimsenin alâmetini şöyle belirtiyor: "Susması; tefekkürü, Allah'ın büyüklüğünü düşünmesi, gördüklerinden ibret, ders alması ve Allah'ın râzı olup beğendiği şeyleri istemesidir." Bâyezîd-i Bistamî ise; "İrfân sâhibi, ârif odur ki: Seninle yediğini, içtiğini, seninle eğlendiğini, alış-veriş ettiğini görürsün; ne var ki, onun kalbi yüce Allah'a bağlıdır. O'ndan başka hiç bir derdi yoktur." Yine o; "Ârif boş yere konuşmaz, devamlı Allah’ı düşünür." demiştir. Cüneyd-i Bağdâdî de; "Rasûlullah efendimizin sünnetini terk edeni ve O'ndan gelen edebleri gözetmekte gevşeklik göstereni ârif zannetme!" îkazını yapmaktadır.

VELÎ :

Bütün sözleri, işleri ve ahlâkı, İslâm dîninin bildirdiği gibi olan, Allah'ın ve Resûlünün çok sevdiği kimselere velî ve bunun çoğulu olarak evliyâ denir. Kur'ân-ı kerîmde meâlen; "Biliniz ki, Allah'ın evliyâsı için azâb korkusu yoktur. Nîmetlere kavuşmamak üzüntüsü de yoktur." (Yûnus sûresi: 62) buyrulmuştur. Büyük muhaddis Ebû Nuaym el-İsfehânî'nin Hilyet-ül-Evliyâ kitabında zikredilen bir hadîs-i şerîfte; "Evliyâ görülünce, Allah hatırlanır." buyrulmuştur. Sahîh-i Buhârî'de geçen bir hadîs-i kudsîde ise; "Evliyâmdan birine düşmanlık eden, benimle harb etmiş olur..." buyrulmaktadır.

Allah'ın râzı olduğu, beğendiği kullarına, evliyâya, erbâb-ı kulûb, erbâb-ı dil, ibnü'l-vakt de denmektedir.

Allah'ın emirlerine uyup, O'nun sevgisini ve zikrini gönlünden hiç çıkarmayan, gafletten uzak, Allah adamı kimselere, velîlere Ricalullah, Ehlullah adı da verilmektedir.

Yahyâ bin Muâz; "Evliyânın sohbetine kavuşan, şeytanın elinden kurtulur, her an Allah ile berâber olur." demiş, İmâm-ı Rabbânî de; "Mahşerde, önce Peygamberlerin (aleyhimüsselâm), sonra evliyâ-yı kirâmın (kuddise sirruhum), Allah'ın izni ile günâhı

çok müminlere şefâat edeceklerini ifâde etmiştir.

ŞEYH :

Zahir ve batın ilimlerinde mütehassıs olan, yetişmiş ve yetiştirebilen rehber, Hakk yolunu gösterip, dîn-i İslâmı yayan, mürşid, üstâd, pîr mânâlarında kullanılmaktadır. Seyyid Abdülhakîm Arvâsî, şeyhlerin âlim olmaları ve meseleleri herkesin anlayabileceği şekilde çözmeleri lâzım geldiğini belirtmiş, son zamanlarda tekkelerin, câhillerin ellerine düştüğünü, dinden, îmândan haberi olmayanlara da şeyh denildiğini ifâde etmiştir. Ayrıca, bu gibi şeyhlerin sözlerini, işlerini din sanmanın, bunları tasavvuf büyükleri ile karıştırmanın çok yanlış olduğunu, böyle bir durumun dîni bilmemek, anlamamak olduğunu söylemiştir.

En büyük üstâd mânâsına gelen şeyh-i ekber sıfatı, evliyânın büyüklerinden 1240 (H.638)'ta Şam'da vefât eden Muhyiddîn ibni Arabî'nin ünvanıdır.

PÎR :

Tasavvufî literaturde geçen kelimelerden biri de pîr kelimesidir. Tasavvuf yolunda rehber zât veya

tasavvuf yollarından birinin kurucusu, şeyh, mürşid, mânâlarında kullanılmaktadır. Hâce Behâeddîn Buhârî; "Pîr, Allah'a kavuşmağa vesîledir. Maksûd olan (arzulanan, istenilen) Hak sübhânehüdür." demiştir. Abdülhakîm Arvâsî; "Pîr, kâmil ve mükemmil ise (yetişmiş ve yetiştiren ise) sohbeti büyük nîmettir ve onun bakışı devâ (ilâç) ve sözleri (sohbeti) şifâdır. Sohbetsiz vüsûl (kavuşmak) mümkün değildir." demektedir. Hace Muhammed Bâkî-Billâh pîre bağlılıkta bozukluk olursa, yükselmenin düşünülemeyeceğini ifâde etmiştir. Süleymân bin Cezâ; "Her işte pîrlerin mübârek rûhlarını vâsıta yaparak Allah'a yalvarmalı ve duâ etmeli." tavsiyesinde bulunmaktadır. Hayderîzâde İbrâhim Fasîh Efendi; "Bağlı olunan pîre, zâhiren (açıkça) ve bâtınen (gizli) îtirâz etmek, feyz kapısını kapatır." demiştir. Hattâ İmâm-ı Rabbânî; "Pîrini incitenden sen de incinmezsen, köpek senden daha iyidir." demektedir. Ayrıca pîrlik ve müridliğin yalnız külâh giydirmekle ve babadan oğula kalmakla olmayacağını, Ehl-i sünnet vel cemâat yolunu bilmek, öğretmek ve göstermekle olacağını belirtmektedir.

GAVS :

Arapçada imdâd etmek, yardım etmek ve kurtuluş mânâlarına gelen bir kelime olan gavs kelimesi,

tasavvufta yüksek husûsî bir mertebede bulunan velî, insanlara yardıma yetişen büyük zât hakkında kullanılır. Molla Câmî'nin belirttiğine göre gavs denilen büyük velî zâta, Allah'ın izni ile insanların imdâdına yetişmesi sebebiyle bu lakab verilmiştir. Gavs, Muhyiddîn ibni Arabî'ye göre medâr kutbudur. İmâm-ı Rabbânî'ye göre ise, medâr kutbundan ayrı ve yüksek olup, ona yardım edicidir. Bu sebeple, medâr kutbu, birçok işlerinde ondan yardım bekler. Ebdâl makâmlarına getirilecek evliyâyı seçmekte bunun rolü vardır.

Gavs-ı a'zam en büyük gavs (yardımcı) demek olup, tasavvufta bu dereceye ulaşan Abdülkâdir Geylânî hazretlerinin lakabıdır. O, insanlara ve cinnîlere yardım eden, imdâdlarına yetişen büyük bir velî olduğundan gavs-üs-sakaleyn diye de anılır.

EBDÂL :

İnsanlara yardımda ve hizmette bulunan, halkın açıkça bilmediği ve dünyânın nizâmı (düzeni) ile vazîfeli olup bunlardan biri vefât edince, yerine başka bir velî bedel kılındığından yâni görevlendirildiğinden ve çok olduklarından, bedelin çoğulu ebdâl veya büdelâ kelimesi ile tanınmışlardır. İrşâd ehli yâni insanlara doğru yolu gösteren velîlerden olmayıp, gözlerden saklı olan

bu kimselerin sayısının yedi, kırk veya yetmiş olduğunu Seyyid Şerîf Cürcânî ifâde etmiştir. Hilyet-ül-Evliyâ'da zikredilen bir hadîs-i şerîfte bunlar hakkında şöyle buyrulmaktadır: "Ümmetim arasında her zaman kırk kişi bulunur. Bunların kalpleri, İbrâhim'in (aleyhisselâm) kalbi gibidir. Allah, onlar sebebi ile kullarından belâları giderir. Bunlara ebdâl denir. Onlar bu dereceye namaz ve oruç ile yetişmediler." Abdullah ibni Mes'ûd; "Yâ Resûlallah! Ne ile bu dereceye ulaştılar?" diye sorunca; "Cömertlikle ve müslümanlara nasîhat etmekle yetiştiler." buyurdu.

KUTUB (Çoğulu AKTÂB) :

Evliyâlıkta yüksek derecelere ulaşmış mübârek, kıymetli âlimlerden bir kısmına da kutub ve bunun çoğulu olarak aktâb adı verilir. İşlerin görülmesine veya insanların doğru yolu bulmalarına vâsıta kılınan bu ulu kişilerden, dünyâ işleri ve madde âlemindeki olaylarla alâkalı olana Kutb-ül-aktâb, Kutb-ül-ebdâl veya Kutb-i medâr (medâr kutbu), din ve irşâd işi ile vazîfeli bulunana Kutb-ül-irşâd (İrşâd kutbu) denilir.

Kutb-ül-aktâb, âlemin nizâmı ile alâkalanan, bolluk-kıtlık, sağlık-hastalık, barış-savaş, rızık, yağmur ve benzeri olaylarla vazîfeli kılınan, ricâl-i gaybdan yâni herkesin tanımadığı Allah adamı olup

emrinde üçler, yediler, kırklar... diye söylenen yine bu işlerle vazîfeli seçilmiş insanların bulunduğu büyük velîlerdir. Büyük âlim İmâm-ı Rabbânî'nin bildirdiğine göre, Kutb-ul-ebdâl veya kutb-i medâr da denilen bu zât her zaman bulunur. Rasûlullah efendimiz zamânında da vardı. Fakat bunlara inzivâ (insanlar arasına karışmamak) lazımdır. Bunları herkes tanımaz. Hattâ bâzıları, kendilerini bile bilmezler. Yine İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyuruyor ki: "Kutb-i medâr, âlemde, dünyâda her şeyin var olması ve varlıkta durabilmesi için, feyz gelmesine vâsıta olur. Her şeyin yaratılması, rızıkların gönderilmesi, dertlerin, belâların giderilmesi, hastaların iyi olmaları, bedenlerin âfiyette olması, kutb-i ebdâl da denen kutb-i medârın feyzleri ile olur. Îmân sâhibi olmak hidâyete kavuşmak, ibâdet yapabilmek, günâhlara tövbe etmek ise kutb-i irşâdın feyzleri ile olur. Kutb-i ebdâlin (kutb-i medârın) her zamanda, her asırda bulunması lâzımdır. Âlemin ondan boş kalması mümkün değildir. Çünkü âlemin nizâmı ona bağlı kılınmıştır. Eğer bu kutublardan biri giderse (ölürse), yerine başkası tâyin edilir. İrşâd kutbu böyle değildir. Çünkü, âlemin rüşd, hidâyet ve îmândan boş olduğu zamanlar olur. Rasûlullah efendimiz, zamânının irşâd kutbu idi. Bu zamanda ebdâl kutbu ise hazret-i Ömer ile Üveys el-Karânî idiler.

Âriflerin en meşhûru, yüksek ilimler ve mârifetler sâhibi, âriflerin başı olan zâta kutb-ül-ârifîn denir.

Kutb-i irşâda gelince: Âlemin irşâdına (doğru yolu bulmasına) ve hidâyetine (saâdete ve kurtuluşa ermesine) vesîle kılınan velî zât, mürşîd demek olan kutb-i irşâd, İmâm-ı Rabbânî'nin de buyurduğu gibi, âlemin irşâdı ve hidâyeti için, feyzlerin gelmesine vâsıta olur. Kutb-i irşâdın her zaman bulunması lâzım değildir. Öyle zamanlar olur ki, âlem îmândan ve hidâyetten büsbütün mahrûm kalır, Rasûlullah efendimiz zamânının kutb-i irşâdı idi. Kutb-i irşâd ile bütün insanlara îmân ve hidâyet gelmektedir. Fakat kalbi bozuk olanlara gelen feyzler, dalâlet (sapıklık), kötülük hâline dönerler. Bu, şeker hastasına verilen kıymetli gıdâların, onun kanında zehir hâline dönmesine benzer, yâhut safrası bozuk olana tatlının acı gelmesi gibidir. Kutb-i irşâd, kâmil ve mükemmil, yetişmiş ve yetiştirebilen olup, ender yetişir. Asırlardan, uzun yıllardan sonra bir tâne bulunursa, yine büyük nîmettir. Her şey onunla nûrlanır. Onun bir bakışı, kalp hastalıklarını giderir. Bir teveccühü, beğenilmeyen kötü huyları silip süpürür.

İmâm-ı Rabbânî, bu konuda şunları söylemektedir: "Kemâlât-ı ferdiyyeye de sâhib olan kutb-i irşâd, çok az bulunur. Asırlardan, çok uzun zaman sonra, böyle bir cevher dünyâya gelir. Kararmış olan âlem, onun gelmesi ile aydınlanır. Onun irşâdının ve hidâyetinin nûrları, bütün dünyâya yayılır. Yer küresinin ortasından arşa kadar, herkese rüşd,

hidâyet, îmân ve mârifet onun yolu ile gelir. Herkes ondan feyz alır. Arada o olmadan kimse bu nîmete kavuşamaz. Onun hidâyetinin nûrları, bir okyanus gibi (çok kuvvetli radyo dalgaları gibi) bütün dünyâyı sarmıştır. O derya sanki buz tutmuştur. Hiç dalgalanmaz.O büyük zâtı tanıyan ve seven bir kimse, onu düşünürse, yâhut o, bir kimseyi sever, onun yükselmesini isterse, o kimsenin kalbinde, sanki bir pencere açılır. Bu yoldan, sevgisi ve ihlâsına göre o deryâdan, kalbi feyz alır. Bunun gibi, bir kimse, Allah’ı zikrederse ve bu zâtı hiç düşünmezse meselâ onu tanımazsa, yine ondan feyz alır. Fakat birinci feyz daha büyük olur. Onu inkâr eder, beğenmezse, yâhut o büyük zât bu kimseye kırılmışsa, Allah’ı zikretse bile rüşd ve hidâyete kavuşamaz. Ona inanmaması veya onu incitmiş olması, feyz yolunu kapatır. O zât, bunun istifâdesini istemiş olsa bile, onun zararını istemese bile, hidâyete kavuşamaz. Rüşd ve hidâyet, var görünür ise de, yoktur. Faydası çok azdır. O zâta inanan ve sevenler, onu düşünmeseler ve Allah’ı zikretmeseler bile, yalnız sevdikleri için, rüşd ve hidâyet nûruna kavuşurlar."

EVTÂD :

Evliyâdan (Allah'ın sevdiği kıymetli kullarından) ve ricâl-ül-gaybdan (açıkça bilinmeyen velîlerden) mübârek dört zât vardır ki, büyük âlim ve velî

Mollâ Câmî'nin ifâde ettiğine göre bunlar, dünyânın dört tarafında bulunurlar. Her biri bulunduğu yerde dünyevî bakımdan huzûr ve râhatlığı sağlamakla vazîfelidir. Evtâddan dünyânın doğu tarafında bulunan zâtın ismi Abdülhayy, batıdakinin ismi Abdülalîm, kuzeydeki zâtın ismi Abdülmürîd, güneydekinin ismi ise Abdülkâdir'dir (r.aleyhim).

Allah'ın velî kullarından tanınmayan, bilinmeyen ve gizli olan bâzı mübârek kimseler daha vardır ki, Şeyhülislâm Molla Câmî'nin belirttiğine göre, insanların imdâdlarına yetişip, işlerinde dara düştükleri zaman yardımcı olan ve onların belâlardan korunmasına sebeb olan bu insanlara nücebâ denilmektedir.

HAVASS :

Avâm kelimesinin zıddı olan ve hâslar, seçkinler, büyükler demek olan havâss, ilim ve tasavvufta, avâm ve mukallid hâlinden kurtulup, ictihâd ve velâyet mertebesine yükselen seçkin zâtlardır. İmâm-ı Gazâlî'nin buyurduğu gibi, sultanlar, milletin mal, can ve ırzlarını zâlim ve haydutlardan korudukları gibi, havâss da avâmın (dînî ilimlerden haberi olmayan câhillerin) îtikâdını (inancını) bid'atçilerin (sapıkların) şerlerinden, kötülüklerinden korurlar. Ebû Osman Mağribî'nin

belirttiği gibi, bunlar iyi amelleri (güzel işleri) kendinden değil, Rabbinden bilirler.

MURAD :

Murâd , cemal makamlarına riyazet ve mücahede ile değil ilahi iradenin şefkatiyle götürülür ve sıkıntı çekmeden, yakınlık derecelerine ulaştırılır. Tasavvuf yolunda bulunanlardan, sıkıntı ve eziyet çekmeden Allah'ın yardım ve dilemesi ile yüksek makamlara kavuşan ictibâ yolunun sâlikleri (çekilen talebeler) murâdlar diye isimlendirilir. İmâm-ı Rabbânî, murâd olunanların başının ve sevilenlerin önderinin Muhammed aleyhisselâm olduğunu ifâde buyurmuştur.

ÜVEYSİ :

Mürşidi bulunmakla berâber, ayrıca vefât etmiş bir büyüğün rûhâniyetinden faydalanan, yardım ve terbiye gören zâta üveysî, bu yolla kemâle ermeye, olgunlaşmaya da üveysîlik denir.

Abdülhak-ı Dehlevî, Peygamberler ve evliyânın vefâtlarından sonra, onlardan yardım istemeye, âlimlerin câiz, olabilir dediklerini, tasavvuf büyüklerinin, bunun doğru olduğunu bildirdiklerini

ifâde etmiş, büyüklerden birçoğunun üveysîlik yoluyla yükseldiklerini söylemiştir. İmâm-ı Rabbânî de, Bahâeddîn-i Buhârî'nin üstâdının Seyyid Emîr Külâl hazretleri olduğunu, fakat ayrıca Hâce Abdülhâlık Gücdüvânî'nin rûhâniyetinden istifâde ettiği için aynı zamanda üveysî olduğunu zikretmiştir.

MUHLAS :

Uğraşmadan, zorlamadan, külfetsiz ele geçen ihlâs devamlı olup, hakkal-yakîn mertebesinde ele geçer. Devamlı ihlâs sâhibi, her şeyi Allah'ın rızâsı için yapan muhlastır. Muhlas olana, ibâdet yapmak, tatlı ve kolay olur. Çünkü bunlarda, nefislerinin arzûsu ve şeytanın vesvesesi kalmamıştır. Böyle ihlâs, insanın kalbine ancak bir velînin kalbinden gelir. Muhlaslar ile, ihlâsı çalışarak elde eden muhlisler arasında fark çoktur. İlim ve amele dâir öğrenmekle, anlamakla hâsıl olan kelâm ilminin bilgileri, tasavvuf yolunda ilerleyenlerde keşf yolu ile hâsıl olur, ele geçer. Ameller, ibâdetler kolayca, seve seve yapılıp, nefis ve şeytandan hasıl olan tembellik ve gevşeklik kalmaz. Günâhlar, harâm olan şeyler çirkin, iğrenç görünür. Âyet-i kerîmede meâlen buyruldu ki: "İblis, senin mutlak kudretine and olsun ki, onlardan (Allah'ın kullarından) muhlas olanlar hâriç hepsini azdıracağım, dedi." (Sâd sûresi: 82-83).

MUKARRABÎN :

Allah’a yakın kullar, yakınlaştırılmışlar mânâsına gelir. Hadîs-i şerîfte; "Ebrârın iyilik olarak yaptıkları, mukarrebler yanında günâh olur." buyrularak onların dereceleri belirtiliyor. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı kerîmde meâlen; "Îmânları ileride olanlar, Allah'a yaklaşmakta ileride olanlardır. Bunların hepsi mukarreblerdir." (Vâkıa sûresi: 10) buyurmaktadır. İmâm-ı Gazâlî onları şöyle târif etmektedir: "Mukarrebler, Allah için olmayan her şeyden, yemekten, içmekten, yatmaktan, konuşmaktan sakınırlar. Bunlar, din için niyet etmedikçe hareket etmezler. Yemeleri, ibâdete lâzım olan aklı ve kuvveti bulmak niyeti iledir. Her şeyleri Allah içindir."

İmâm-ı Rabbânî de, bunlar hakkında şöyle buyurmaktadır: "Mukarrebler asla yakın olanlardır. Rahat ve rahmet bunlar içindir. Kıyamet gününün korkusundan emîn olanlar bunlardır. Kıyâmetin dehşetinden, başkaları gibi ürkmezler."

MÜCEDDİD :

İslâm dînini kuvvetlendiren, bid'atleri yâni İslâm

dinine sokulmak istenen reformları, hurâfeleri söküp atan ve sünnetleri ortaya çıkaran âlimlerdir. Sünen-i Ebî Dâvûd'da zikredilen bir hadîs-i şerîfte; "Her yüz senede bir müceddid zâhir olur (ortaya çıkar). Ümmetimin işlerini yeniler." buyrulmuştur. İmâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkî Serhendî'nin beyânına göre; "Bu ümmet, ümmetlerin en iyisi olduğu ve bu ümmetin Peygamberi, peygamberlerin sonuncusu olduğu için, bunların âlimlerine, İsrâiloğullarının peygamberlerinin mertebesi verilmiştir. Peygamberlerin vazîfeleri, bu âlimlere yaptırılmaktadır. Bunun için, her yüz sene başında, bu ümmetin âlimleri arasından bir müceddîd seçilir. Hele bin sene geçince, geçmiş ümmetlerde bir ülülazm Nebi (veya resûl) gönderildiği ve onun işi bir nebîye (her yüz senede bir gönderilen peygambere) bırakılmadığı gibi, bu ümmette de, tam bilgili bir âlim seçilir. Bu zât, geçmiş ümmetlerdeki ülülazm peygamberlerin işini yapar."

Mîr Hüsâmeddîn demiştir ki: "Rüyâmda Rasûlullah efendimizi gördüm. Bir minber (câmilerde hutbe okunan yer) üzerinde, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini medh ederek (överek) şöyle buyurdu: "Ümmetim içinde onunla iftihâr ediyorum (övünüyorum). Allah onu, ümmetim arasında müceddîd kıldı."

Müceddîd-i elf-i sânî, hicrî ikinci bin yılın yenileyicisi İmâm-ı Rabbânî hazretleri için kullanılan bir tâbirdir. Muhammed Hâşim-i

Keşmî'nin ifâde ettiğine göre, İmâm-ı Rabbânî hazretlerine ilk defâ, müceddîd-i elf-i sânî ismini veren, zamânının en büyük âlimlerinden Abdülhakîm-i Siyâlkûtî'dir.

Abdullah-ı Dehlevî demiştir ki: "Sultanlar içinde Ömer bin Abdülazîz, din bilgilerinde İmâm-ı Şâfiî, tasavvufta (bir müslümanın İslâm ahlâkı ile ahlâklanması için lâzım olan bilgileri ve yolları öğreten ilimde) Mârûf-i Kerhî, esrâr (sırlar, gizli şeyler) bilgilerinde İmâm Muhammed Gazâlî, feyz vermekte ve kerâmetler göstermekte Abdülkâdir-i Geylânî, hadîs ilminde Celâlüddîn-i Süyûtî, tarîkat, hakîkat ve akâid (yâni inançla ilgili bilgilerin) inceliklerini açıklamakta ve kalplere akıtmakta İmâm-ı Rabbânî Müceddîd-i elf-i sânî Ahmed Fârûkî Serhendî, müceddîd idiler. Hepsi de, İslâmiyet'in yayılmasına, kuvvetlenmesine hizmet etmişlerdir.

Şah-ı Dehlevî, İmâm-ı Rabbânî'yi şöyle tanıtmaktadır: "İmâm-ı Rabbânî Müceddîd-i elf-i sânî, derin âlim, büyük velîydi. Müctehid yâni Kur'ân-ı kerîm ve hadîs-i şerîflerden hüküm çıkaran bir âlimdi. İslâm âlimlerinin gözbebeğidir. Âlimlerin önderi, velîlerin baş tâcıydı. Rasûlullah efendimizin güzel ahlâkını açıklayan bir deryâdır. İmâm-ı Rabbânî'yi sevenler, mümin ve müttekî olanlar yâni haramlardan kaçanlardır. Sevmeyenler münâfıklar, yâni içi dışı başka, iki yüzlü olanlardır. İslâm memleketleri, hazret-i Müceddîd'in feyz ve

nûrları ile doldu. İnsanda bulunacak her üstünlüğü, Allah, İmâm-ı Rabbânî müceddîd-i elf-i sânî hazretlerine vermiştir. Vermediği yalnız peygamberlik makâmı kalmıştır."

RİCAL-İ GAYB :

Her devirde bulunan, fakat herkesçe tanınıp bilinmeyen ve görülmeyen, Allah'ın emirlerine tam olarak uyan mübârek, büyük zâtlar, ricâl-i gayb adıyla isimlendirilmektedir. İmâm-ı Rabbânî, Nûr Muhammed Püntî'nin ricâl-i gaybden olduğunu söylemektedir.

ÂBİD :

Sözlük anlamı çok ibadet eden, kulluk görevlerini yerine getirmede noksansız olmağa çalışandır. Miftâh-un-Necât'ta zikredilen bir hadîs-i şerifte; "Allah'ın harâm kıldığı (yasak ettiği) şeylerden sakın ki, insanların en âbidi olasın." buyrulmuştur.Her insan, kulluk vazîfelerini yapmak için yaratıldı. Onun için herkes, Allah’ı yaratıcı, kendisini yaratılmış bilmelidir. Bir kimsenin, Allah’a kul olması için, O'ndan başka şeylere kul olmaktan ve bağlanmaktan tam kurtulması lâzımdır. Bunun için büyük âlim ve velî

İmâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkî Serhendî vilâyet yâni evliyâlık mertebelerinin sonunun, en yükseğinin abdiyyet (kulluk) makâmı olduğunu ifâde etmiştir.

ZÂHİD :

Dünyâya düşkün olmayan, şüpheli olur korkusu ile mübâh olanların (yâni izin verilenlerin, helâl olanların da) çoğundan sakınan kimse mânâsına gelen zâhid, İmâm-ı Rabbânî'nin ifâdesine göre, dünyâya gönül bağlamadığı için, insanların en akıllısıdır. Berîka'da geçen bir hadîs-i şerîfte; "Allah, bir kulunu severse, onu dünyâda zâhid, âhirette râgıb (rağbet eden, isteyen) yapar. Ayıplarını ona bildirir." buyrulmuştur.